

DELTA DONAVE

Andreja Ramšak

Donava se na koncu svoje 2.860 km dolge poti razlije v delto, ki nastaja in se spreminja že več kot 10 tisoč let in je za delto Volge druga največja rečna delta v Evropi. Med tremi glavnimi kanali delte se razprostira labirint manjših kanalov in jezer ter nepreglednih trstič. To je s hrano bogat življenjski prostor številnih vodnih ptic. Mnoge so v delti stalnice, druge tam le prezimujejo ali se ustavijo na preletu. Delta Donave še vedno očara obiskovalce s svojo prostranstvo in z raznolikostjo življenja. Nihče, ki je kdajkoli obiskal delto Donave, ne more ostati ravnodušen - tolikšno množstvo in raznolikost ptic prevzame človeka.

1. vodnjak v vasi
2. ribiška vasica v delti Donave
3. ribolov
4. rdečevrata gos
prezimuje v delti

Romunija

Dolžina morske obale: 288 km, na območju delte 70 km
Število območij IBA: 44 - skupna površina 6.557 km²

Delta Donave

Površina: 4.152 km² - v Romuniji 82%, ostalo v Ukrajini.
Število prebivalcev: ocenjeno je med 12.000 in 16.000.
Št. opazanih vrst: 327 vrst ptic; od tega 141 vrst vodnih ptic
Št. gnezdišč: 218
Najvišja točka: otoček Popina 47 m

Posebne vrste ptic:

Rožnati in kodrasti pelikan, zličarka, velika in mala bela čaplja, labod grbec in pevec, žerjav in orel belorepec.

Redke živali:

Rdečevrata gos, vidra, divja mačka, 6 vrst jesetrov, mali gad, navadni goz in stepski švigovec.

Redke rastline:

Ephedra distachya, *Carex colchica*, *Nymphaea candida*, *Convolvulus persicus*.

Varstvo narave:

UNESCO je leta 1992 proglasil delto Donave za biosferni rezervat.

Viri ogrožanja:

Uničenje delte zaradi spreminjanja v obdelovalne površine. Na veliko so preurejali kanale, utrjevali bregove in prekinili povezave z okljuki, kar je močno spremenilo vodni režim. Donava prinese s sabo velike količine odpadkov in različnih strupenih snovi, ki se nato kopičijo v usedlinah delte in Črnega morja.

Rastlinski pasovi:

Pontska stepla in mokrišča. Močno je izraženo celinsko podnebje s daljšimi sušnimi obdobji poleti.

Po devetih urah čakanja v kilometrski koloni sva v brezcarinski prodajalni na madžarsko-romunski meji kupila vstopnico v Romunijo. Za "šteko" Marlboro cigaret nama je policaj vrnil potna lista. Bila sva v Romuniji! Po nekaj kilometrih nočne vožnje nama je postalo jasno, da je v Romuniji mogoče voziti le podnevi. Številne oslovske vprege, predvsem pa luknje, luknje in povsod luknje so naju spremljale do Constance na obali Črnega morja. Bila sva že blizu cilja, toda pred tem sva si sklenila ogledati še lagune južno od delte.

LAGUNE

Morje je s sipinami odrezalo del zaliva Dobrudja in nastale so velike polslane lagune. Največja med njimi je Razelm. S sladko vodo se lagune napajajo iz kanala Sfinthu Gheorghe po kanalih Dunavat in Dranov. V lagunah so primerna mesta za gnezdenje poljnikov *Himantopus himantopus* in sabljark *Recurvirostra avosetta*. Na otočku Popina gnezdi tudi redka rjasta kozarka *Tadorna feruginea*. Lagune so še posebno pomembne v času preleta in med prezimovanjem. Poleg številnih drugih ptic tukaj prezimuje tudi rdečevrata gos *Branta ruficollis*, ki sem prileti s tundre.

Obala na zahodni strani lagun postopoma prehaja v stepto, ki jo naseljuje edinstvena kserofilna flora in favna. Na žalost je stepta večinoma obdelana (polja koruze, sončnic, pšenice...) ali spremenjena v pašnike. Paša je še posebej intenzivna v okolici Histrie in Murighiola. Zaradi nenadzorovane pašnje je ogroženo tudi gnezdenje rjaste kozarke. Kjer je stepta še ohranjena, živijo kolonije tekunic *Spermophilus citellus*. Sprehodila sva se le nekaj metrov stran od ceste in se pritajila. Kmalu sva zagledala tekunico, ki je stala na zadnjih nogah in oprezovala okoli sebe. Tudi rožnatih škorcev *Sturnus roseus* značilnih za vzhodno-evropsko stepto ni bilo posebej težko opaziti. Spreletavali so se nad žitnim poljem in svojimi rožnatimi trebui pritegnili najino pozornost. Več potrpežljivosti je bilo potrebne za opazovanje stepskega lunja *Circus macrourus* in rdečenoge postovke *Falco vespertinus*.

Ceste proti delti so bile podobno kot večina romunskih cest obdane z drevoredi sadnega drevja. Na višjih drevesih in na električnih drogovi so posedale zlatovranke *Coracias garrolus*. Tu in tam sva opazila tudi kobilarje *Oriolus oriolus* in smrdokavre *Upupa epops*. V peščenih stenah ob cesti so gnezdili čebelarji *Merops apiaster*. Njihova gnezdišča so nastala zaradi starega načina izdelave zidakov - mešanico peščene prsti in slame so oblikovali v kvadre in jih posušili na soncu. Bolj kot sva se bližala delti, bolj so bile ceste po meri oslovske ali konjske vprege. Tudi s pitno vodo je bilo vse težje. Voda v vaških vodnjakih je bila pogosto motna in

polna usedline. Zaradi nevarnih mikroorganizmov so maloštevilnim turistom odsvetovali pitje te vode. "Katrca" se je naposled prebila do Murighiola oziroma po novem Independentu, ki je edini avtokamp v delti, do katerega se lahko pripelješ z avtom. Tu bo nekaj dni počivala, njeno vlogo pa bo prevzel kanu, po najinem mnenju odlično prevozno sredstvo po delti Donave.

JEZERO UZLINA

Oprema za taborjenje, hrana in pijača ter seveda fotografska oprema je zapolnila ves osrednji prostor v kanuju. Bila sva odločena, da bova priveslala skoraj v osrčje delte. Z dovolilnicama za gibanje po delti v žepu sva zgodaj zjutraj odrinila v kanal Sfintu Georghe. Poleg tega, ki je najstarejši rokav Donave, tvorita delto še rokava Chilia in Sulina. Po enem izmed okljukov kanala Sfintu Gheorghe sva veslala proti jezeru Uzlina, od koder sva nameravala odveslati še globlje v delto. Pogled na jezero Uzlina naju je navdušil. Prostrano jezero je bilo mestoma poraslo z vodnim rastlinjem, po katerem so hodile ptice in iskale hrano. Ponekod je rasel trst, spet drugje je bil rob jezera poraščen z vrbami. Prešinila naju je misel, če je tukaj toliko ptic, koliko jih je potemtakem šele globlje v delti. Veslala sva že pol dneva in vročina je postajala vse bolj neznosna. Počasi

foto: Bojan Marčeta
Rožnati škorci preletavajo žitno polje.

sva se pričela zavedati razsežnosti delte in pogrešati motorni pogon. Z oddaljevanjem od glavnih plovnih poti nama je zemljevid vse manj koristil pri orientaciji. Povsod okoli naju je bila trstika in vrbova drevesa - nič takega, po čemer bi se mogla orientirati. Veslala sva po labirintu kanalov, ki so se pogosto slepo končali in iskala prehode med njimi. Zaradi veslanja po vodi poraščeni z vodnim oreškom *Trapa natans* in plavčkom *Salvinia natans* so nama pohajale moči. Pozno popoldan sva dokončno ugotovila, da je delta prevelika za veslanje in prezapletena za orientacijo. Vrnila sva se nazaj na jezero Uzlina in postavila šotor na nasipu ob kanalu. Od tukaj sva imela dobro izhodišče do večjih vodnih površin, ki ležijo blizu kanala Sfingtu Georghi. To sta poleg Uzline še jezera Isac in Gorgova. Kljub velikosti so razmeroma plitva in globina le redko doseže 2 m. Spomladi prinese visoke vode Donave veliko naplavin in hranil. Kalne vode se razlijejo v kanale in napolnijo jezera in močvirja. Vsako leto je delta Donave bogatejša za približno milijon ton usedlin. Voda v jezerih je temna, na dnu pa je mulj, v katerem zaradi mikrobne razgradnje organskih snovi nastajajo mehurčki plinov. V sušnem delu leta vodna gladina jezer precej upade in jezera se spremenijo v močvirje.

Naslednje jutro sva navsezgodaj odveslala na jezero Uzlina. Na jezeru so plavale črne liske *Fulica atra* in se potapljale za hrano. Tu in tam je bilo videti male ponirke *Tachybaptus ruficollis*. Na vodnem orešku je Bojan že ugledal svoj prvi fotografski motiv - belolične čigre *Chlidonias hybrida*.

Nekateri pari so že gnezdili, medtem ko so nekateri gnezda šele urejali. Samec in samica sta prinašala rastlinje in iz njega gradila gnezdo na plavajočih rozetah vodnega oreška. Začela sva postavljati plavajoči šotor. Na kanuju je bilo to kar zapleteno opravilo, saj je bilo najprej potrebno napihniti traktorsko zračnico, nanjo namestiti šotor in v šotor obesiti fotografski aparat. Manjkal je le še fotograf Bojan, ki je moral zlesti s kanuja, ne da bi ga prevrnil, nato pa zlesti v šotor tako, da ne bi zmočil fotoaparata. Ko je Bojanu uspelo vkrcanje, se je pričel počasi približevati gnezdeči koloniji. Preostal mi je samo še umik v senco vrb, od tu so me pregnali roji komarjev in vse naslednje dni je bila edina senca le tista pod šotorskim platnom.

Jezero so med sabo povezana s številnimi kanali. Gradnja teh kanalov se je začela na začetku 20. stol., ker so želeli povečati izlov rib in nadaljevala v 50-tih letih, ko so hoteli pridobiti čimveč površin za poljedelstvo. Bregovi kanalov so najpogosteje obraščeni z rdečo vrbo *Salix purpurea*, peteroprašniško vrbo *S. petandra*, mandljasto vrbo *S. triandra* in pepelnatosivo vrbo *S. cinerea*. Ponekod na visokih vrbah gnezdiyo kvakači *Nycticorax nycticorax*. V kanalih obraščenih z vrbami so pogosti vodomci *Alcedo atthis*, ki v hitrem letu švignejo mimo tebe ali zletijo s kakšne veje nad vodo.

Večji del jezer je porasel z različnimi vrstami vodnih rastlin. Od rastlin, ki se bohotijo pod vodno gladino, do tistih, ki

fotu: Bojan Marčeta

Belolične čigre gnezdiyo na vodnem orešku.

fot.: Bojan Marčeta

Čopaste čaplje počasi prikorakajo izza trsta.

prekrivajo gladino in naposled tistih, ki kraljujejo nad gladino. Katere vrste prevladujejo, je odvisno predvsem od globine vode. V globlji vodi raste lokvanj *Nymphaea alba*, blatnik *Nuphar luteum*, ščitolistna močvirka *Nymphoides peltata*, v nekoliko plitvejši vodna dresen *Polygonum amphibium*, rogoz *Typha latifolia*, navadno ločje *Juncus effusus* in trst *Phragmites australis*. V osrednjem delu delte Donave tvori trst najobsežnejše strnjeno trstišče v Evropi. Votla stebila trsta so na močvirsko dno pritrjena s koreninami. Če se gost preplet korenin, prsti in votlih stebel odlušči od podlage, nastanejo različno veliki plavajoči otočki. To so splavi, na katerih gnezdi rožnati in kodrasti pelikani *Pelecanus onocrotalus* in *P. crispus*, sicer redki gnezdilci v Evropi. Ker so trstiko na veliko izsekavali in uničevali gnezdeče kolonije pelikanov, čapelj in kormoranov, so leta 1950 območje, kjer gnezdi pelikani, zaščitili. Na žalost pa vsako leto število gnezdečih pelikanov upada in danes gnezdi le še nekaj deset parov kodrastih pelikanov. V delti Donave je tudi eno izmed najpomembnejših gnezdišč pritlikavega kormorana na svetu s kar 1500 pari. V velikem številu gnezdi v delti male bele čaplje *Egretta garzetta* in plevice *Plegadis falcinellus* ter celo nekaj parov žerjavov *Grus grus*.

Vodno gladino pogosto prekriva plavajoča preproga, ki je mešanica alg in cvetnic. Take preproge, bogate z vodnimi nevretenčarji so kot nalašč za počitek in prehranjevanje ptic. Na njih se ustavljajo čaplje, galebi, pobježniki, plevice in druge ptice. V plitvejši vodi se pogosto hranijo plevice in male bele čaplje. Na preprogi iz rastlinja so postopali rečni

galebi *Larus ridibundus* med njimi pa je iskal hrano črni martinec *Tringa erythropus*. Tu in tam so izza trsta in rogoza prikorakale čopaste čaplje *Ardeola ralloides*. Blizu trsta so plavali rjavovrati ponirki *Podiceps griseigena* in čopasti ponirki *P. cristatus*. Na suhih drevesih ali večjih suhih vejah so pogosto veliki kormorani *Phalacrocorax carbo* in pritlikavi kormorani *P. pygmeus*, ki si sušijo perje. Takšna izpostavljena mesta imajo rade tudi bele čaplje *Egretta alba*.

Najbolj živahno je na jezerih zjutraj in pred večerom. Najbolj veličasten dogodek je bil prihod rožnatih in kodrastih pelikanov. K jezeru so prileteli v veliki jati, ki je najprej zakrožila in si očitno izbirala primerno mesto za pristanek. Kljub velikosti in teži so se pelikani elegantno spustili na vodo. S kanujem sva se jati počasi približevala. Toda bliže kot na nekaj sto metrov se jima nisva mogla približati. Dosegla sva ubežno razdaljo jate in ko sva se premaknila za nekaj metrov, se je elegantno premaknila cela jata. Nekoliko bližje se je jati približal Bojan v kritju plavajočega fotografskega šotora. Kmalu za pelikani so prileteli tudi kormorani. Jata se je spustila na jezero in se razporedila v obroč. Obroč plavajočih kormoranov se je pričel ožiti. Prestrašene ribe niso znale iz obroča in pojedina se je lahko pričela.

V delti sva tu in tam srečala edinole domačine, ki so ribarili. Zaradi obilja hranil in razsežnosti je delta Donave bogata z ribami. Najbolj znane in hkrati najbolj ogrožene med njimi so vsekakor jesetri, ki se vsako leto iz morja selijo v Donavo, kjer se drstijo. Predvsem zaradi njihovih jajčec, iz katerih

foto: Bojan Marčeta

Le še nekaj deset parov kodrastih pelikanov gnezdi v trstičju v osrčju delte.

izdelujejo kavijar, jih na selitveni poti prestrezajo ribiči. Svetla polt in lasje so odkrivali slovansko poreklo ribičev. Govorili so ukrajinsko in z nekaj sorodnimi besedami slovenščini sva jih vsaj nekoliko razumela. Današnji prebivalci delte so potomci moldavskih pastirjev, ki so prvi naselili delto v 11. in 12. Stoletju, in kozakov, ki so živeli ob Dnjepru ter Lipovancev z Dona, ki so jih tukaj naselili v 17. stol. Večina vasi ima še vedno ruska ali ukrajinska imena. Danes je v delti 22 vasi, ki imajo komaj po 100 do 250 prebivalcev. Največje naselje v delti je Sulina s 5.000 prebivalci. Nekega jutra, ko sva taborila ob enem od kanalov, naju je prebudil glasen ropot ladijskega motorja. Na vlečno barko, ki je imela edina motor, je bilo privezanih ducat ribiških čolnov. Že prej sva opazila, da večina lesenih

ribiških čolnov nima motorja in se čudila, kako lahko priveslajo tako globoko v delto. Na večer se je vodni vlak peljal nazaj na zbirno mesto, kjer so ribiči morali oddati svoj dnevni ulov. Davek ribolovu plačajo tudi ptice. V nastavljene ribiške mreže se najpogosteje zapletejo tiste vrste, ki se prehranjujejo z ribami. Najpogostejši prilov v ribiških mrežah so bili različni ponirki.

Kljub temu da sva si ogledala le majhen del delte Donave, nad obiskom nisva bila razočarana. Delta je kot mozaik sestavljena iz jezer, močvirij in peščenih sipin poraslih z gozdom. Šele ko se znajdeš v delti, se zaveš njene prostornosti in raznolikosti. Navkljub vsem grobim posegom, ki so bili storjeni, se delta še vedno zdi obiskovalcu kakor ornitološki raj. Še do začetka 20. stoletja je bila resničen raj za ptice, saj je v njej gneznilo 10 do 15 milijonov ptičev. Ob koncu II. svetovne vojne je bilo še okoli sedem milijonov ptic. V letih 1950 do 1970 so začeli sekati trstičevje in zgradili veliko novih kanalov. Število ptic v delti je v 70-ih letih prejšnjega stoletja doseglo le še pol milijona. Uničili pa so tudi enovitost delte in njen vodni režim, ko so konec 19. stoletja rokav Sulina preuredili za plovbo. Okljuke so ločili od novo zgrajenega kanala in mu utrdili bregove. Enako so naredili tudi z rokavom Sfinthu Georghi. Prvič so košček delte zaščitili leta 1939. Zaščitili so del gozda na peščeni sipini Letea, ki so ga progasili za nacionalni park. V začetku 50-ih let so naredili prve načrte za mrežo rezervatov in zatočišč. Šele v začetku 90-ih let so delto Donave razglasili biosferni rezervat, ki se razteza na 580.000 hektarjih. ■ ■ ■

foto: Bojan Marčeta

Plevce je mogoče opazovati pri hranjenju v plitvi vodi.